

Az Európai Unió és Latin-Amerika és a Karib-térség csúcstalálkozója

Pólyi Csaba

A 23 oldalas bécsi nyilatkozat elfogadásával véget ért az Európai Unió (EU) és Latin-Amerika és a Karib térség (LAKT) negyedik csúcstalálkozója, amelyre első alkalommal került sor Iberoamerikához nem tartozó országban (Rio 1999, Madrid 2002, Guadalajara 2004). Az ENSZ-család közel egynegyedét képviselő 58 állam vezetői (az EU 25 tagállama és a LAKT 33 országa) a „bikontinentális stratégiai partnerség” megerősítése jegyében üléseztek az osztrák fővárosban. A tanácskozáson részt vett a felvételére váró Románia és Bulgária is. A napirend szokás szerint igen átfogó volt. Szerepelt rajta a demokrácia és az emberi jogok, a nemzetközi béke és biztonság, a terrorizmus, a kábítószer-kereskedelem és a szervezett bűnözés elleni harc, a környezetvédelem, az energiakérdés, a szegénység elleni küzdelem, a migráció és az oktatási és tudományos együttműködés is. Kiemelt hangsúlyt kaptak a biregionális együttműködés gazdasági oldalát jelentő társulási megállapodások és a fejlesztési együttműködés. A csúcsertekezlet története során először több mint 350 vezető üzletember tanácskozása is erősítette a két régió találkozóját.

Az elmúlt években a latin-amerikaiak részéről gyakran illették szemrehányással az európai partnereket a feléjük irányuló figyelem gyengülése, a kereskedelmi forgalom erőfelen növekedése és a társulási tárgyalások elhúzódása miatt. Éppen ezért az Európai Bizottság már a csúcstalálkozó előtt közleményben fogalmazta meg a Latin-Amerikára, majd külön a Karib-térségre vonatkozóan fejlesztési elképzeléseit. A dokumentumokkal az Európai Unió határozottan kinyilvánította a térséggel való sokoldalú együttműködés fejlesztése iránti politikai elkötelezettségét.

Az EU és Latin-Amerika közötti kapcsolatok alapvetően az azonos kultúrkörhöz való tartozás tudatából táplálkoznak, és a közös értékekre épülnek. A globális világban mindkét régió a multilaterális diplomácia, a nemzetközi szervezetek megerősítésének és a nemzetközi jog érvényesülésének támogatója. Az unió Latin-Amerikát természetes szövetségeseének tekinti, és növekvő szerepet vár el tőle a globális kérdések megoldásának kidolgozásában. Természetesen nem elhanyagolható szempont a kölcsönös gazdasági érdekek alapján való együttműködés sem, amiben részben az amerikai befolyás ellen-súlyozásának óhaja is megnyilvánul.

A biregionális együttműködés, az unió harmadik országokkal folytatott kapcsolatainak megfelelően, hármas tagolódású:

- * politikai párbeszéd (politikai konzultációk, együttműködés nemzetközi fórumokon, emberi jogok érvényesítésének ösztönzése, a demokrácia intézményeinek erősítése);
- * gazdasági, kereskedelmi és tőkekapcsolatok (társulási megállapodások révén a kereskedelmi és tőkemozgások folyamatos liberalizálása)
- * fejlesztési együttműködés (segélyprogramok, támogatások a társadalmi kohézió erősítésére, kulturális, oktatási és kutatási együttműködés stb.)

Az Európai Unió jelentős gazdasági szerepet játszik a LAKT életében. A számok tulajdonképpen impozánsak, mert az EU és Latin-Amerika országai között a kereskedelmi forgalom 1999 és 2005 között 89,9 milliárdról 125,4 milliárd euróra nőtt. Az export 49,2 milliárdról 58,2 milliárd euróra, az import pedig dinamikusabban, 40,7 milliárdról 67,4 milliárd euróra emelkedett.

Az elmúlt évben az Európai Unió külkereskedelmének 5,6%-át kitevő relációban a külkereskedelmi deficit 9,1 milliárd euró volt. Ezzel szemben a LAKT országai az EU-val folytatja külkereskedelmének 12%-át, amivel a térség második legfontosabb kereskedelmi partnere az USA mögött.

Az unió mára a legnagyobb befektetőnek számít a régióban (2003-ban 254,2 milliárd euróval). Az ENSZ Latin-amerikai és Karibi Bizottságának (CEPAL) jelentése szerint 2005-ben a régióba érkezett közvetlen külföldi tőkebefektetések (FDI) meghaladták a 68 milliárd USD-t, ami mintegy 11%-al volt magasabb az előző évi szintnél. Az összeg magasabb a 2001 és 2003 között végrehajtott beruházásoknál, de jelentősen elmarad a 90-es évek nagy privatizációs hullámahoz kapcsolódó befektetésektől. A tőkeberuházások 40%-a az Egyesült Államokból érkezett, miközben Spanyolországot (6%) megelőzte a második helyen Hollandia (12%). Az unió elsősorban a Mercosur országai és Chile vonatkozásában számít a legfontosabb kereskedelmi és beruházó partnernek. Az EU az első számú külföldi donor, amely a tagállamoktól és a bizottságtól érkező támogatásokkal a térség hivatalos fejlesztési segélyeinek 47%-át nyújtja.

A csúcstalálkozó előtt számtalan előkészítő tanácskozásra került sor, és egy sor tudományos elemzés is vizsgálta a stratégiai együttműködés lehetőségét. Számtalan javaslatot fogalmaztak meg a folyamat intézményesítésére (pl. az iberoamerikai állandó főtítkárság mintájára) és a lehetséges együttműködési területek jobb körülhatárolására. A két régió deklarált politikai céljai viszonylag világosak, de a látványos eredmények elérését több külső tényező is akadályozza. A csúcs megrendezésére ugyanis olyan időpontban került sor, amikor mindkét régióban jelentős fejlemények történtek.

Európai részről a hosszabb ideje tartó gazdasági versenyképesség csökkenése, a jóléti állam kényszerű újragondolása, az alkotmányozási folyamat elakadása és az új költségvetési időszak kielezített vitái jelzik az integrációs folyamat nehézségeit.

Latin-Amerikában a szociális feszültségek kieleződése nehéz helyzetbe hozta a gyenge demokráciákat, és baloldali hullámot indított el (Chile, Venezuela, Ecuador, Brazília, Argentína, Uruguay és Bolívia), amiben jelentős populista elemek is megjelentek. Az Andok-paktumot Venezuela kilépési szándékának bejelentésével és Bolívia szabadkereskedelem-ellenes álláspontjával a felbomlás

irányába viszi, miközben Peru és Kolumbia az USA-val köt szabad kereskedelmi egyezményt. A bolíviai kőolaj- és földgázmezők többségi állami ellenőrzés alá vonása komoly feszültséget keltett a nagy importőr Argentínával és Brazíliával. A Mercosur helyzetét tovább bonyolítja az argentin-uruguayi vita az európai tőkével Uruguayban épülő papírgyárakról. A venezuelai ellenőrzés és Amerika-ellenessége jegyében foggant lépései vegyes fogadtatásra találtak a kontinensen, és megosztják az országokat.

A fentiek ellenére a bécsi nyilatkozat 13 szakaszra tagolt 59 pontja alapvetően pozitív üzenetet hordoz. Az első öt fejezetben a kapcsolatok megerősítését, a demokrácia és az emberi jogok megszilárdítását, multilaterális fellépést, a terrorizmus, a kábítószerkereskedelem és a szervezett bűnözés megfékezését irányozzák elő.

A gazdasági kérdések a környezetvédelemmel kezdődnek, ahol a vízgazdálkodástól a biodiverzitás megőrzésén keresztül az üvegházhatás kezeléséig a fenntartható gazdasági fejlődés előfeltételeként határozott és sokrétű együttműködést irányoz elő a két régió között. Az önállóenergia-kérdés felvetése is jelzi, hogy az EU az energiabiztonság érdekében együttműködést szeretne, és Tony Blair angol kormányfő megfogalmazása szerint „felelősségteljes magatartást” vár el az exportőröktől.

Az EU változatlanul szorgalmazza a régió integrációs csoportosulásainak megerősítését, jóllehet pillanatnyilag ezen a téren is ellentétes jelenségek tapasztalhatók. Amíg a Karib-térség és Közép-Amerika integrációs szervezetei erősödnek (különösen az USA-val kötött szabad kereskedelmi megállapodás óta), addig az Andok-paktum és a Mercosur az újragondolás felé kényszerül. A fenti folyamatok hatására az EU a terveknek megfelelően bejelentette az első két régióval a partnerségi egyezmény megkötésének felgyorsítását. Pozitív értékelést kapott a Mexikóval és Chilével kötött globális megállapodás, amit most sem sikerült tető alá hozni a Mercosur országaival és a gondokkal küzdő Andok-paktummal. Szorgalmazta ugyanakkor az unió a régió infrastruktúrális fejlesztését, és az Európai Beruházási Bankon keresztül finanszírozást is ígért.

A gazdasági növekedés és a foglalkoztatottság kérdéseit tárgyaló részben a hangsúlyt a szociális szempontok fokozottabb figyelembevételére helyezik. A dokumentum egyik központi eleme a szegénység és a

társadalmi kirekesztettség felszámolását és az egyenlőtlenség megszüntetését előirányzó fejezet. A CEPAL adatai szerint az elmúlt években tapasztalt 4-5%-os gazdasági növekedésnek köszönhetően 2002 és 2005 között csökkent a szegények aránya a lakosság 44%-áról 40,6%-ára (a nyomorszinten élők 19,4%-ról 16,8%-ra), de még mindig mintegy 213 millió szegény él a kontinensen. A tárgyalások során az európai vezetők azt hangsúlyozták, hogy nem az európai társadalmi kohézió modelljét akarják exportálni, hanem elő kívánják segíteni a gazdasági fejlődés akadályává vált súlyos szociális egyenlőtlenségek mérséklését Latin-Amerikában. Ennek része a korrupció ellenes küzdelem és a jó kormányzás előmozdítása.

Önálló fejezetet kapott a fejlesztési együttműködés és a fejlődés nemzetközi finanszírozása. Az EU elfogadta, hogy tagállamai határozottabban járuljanak hozzá a millenniumi célkitűzések teljesítéséhez. Ennek szellemében a korábbi EU-15-ök fejlesztési segélyként biztosítják GDP-jük 0,56%-át 2010-ig, amit 2015-re 0,7%-ra emelnek. Az unió tíz új tagállamával szemben az elvárás GDP-jük 0,33%-nak felajánlása 2015-re. Aktív és kreatív megközelítést sürgetnek a külföldi adóssággal küzdő országok megsegítésére is.

Önálló említést érdemelt a migráció kérdése, ami egyre neuralgikusabb pontja a nemzetközi együttműködésnek. A hivatalos felmérések (CEPAL) szerint 2005-re mintegy 25 millió főre nőtt a latin-amerikai és karibi emigránsok száma a korábbi 21 millióról (2000). Jóllehet ennek túlnyomó többsége az Egyesült Államokban él, de az elmúlt években növekvő tendenciát mutat az Európába igyekvő latinok, elsősorban a dél-amerikaiak száma. Az Európai Unió csak a jóindulatú együttműködés felvetéséig hajlandó elmenni (megosztott felelősség, a kivándorlók emberi jogainak tiszteletben tartása), de jelenlegi rendelkezései alapján (Schengen-rendszer) inkább igyekszik távol tartani a nem kívánatos legális és illegális bevándorlást.

Összességében a csúcstalálkozó hozta az elvárható eredményt, amivel megerősítette a két régió együttműködésének alapjait. Valószínűleg azoknak van igazuk, akik a hangsúlyt az egymás jobb megismerését célzó kulturális, oktatási és tudományos kutatási együttműködés bővítését szorgalmazzák a kizárólag gazdasági-kereskedelmi utilitarizmus helyett. Két évtizede alig volt az amerikai egyetemeken Latin-Amerika- vagy Me-

xikó-kutatás. Ma gyökeresen más a helyzet. A régió külföldön tanuló diákjainak 8/10-e az Egyesült Államokban tanul, és a migráció is elsősorban ide irányul. Az Egyesült Államoknak a régióval folytatott gazdasági-kereskedelmi forgalma az elmúlt tíz évben lényegesen meghaladta az unióét.

A két régió kapcsolatainak csúcstalálkozón való áttekintésére két év múlva Peruban kerül sor. A helyszín érdekessége, hogy az elnökválasztás közelgő második fordulójában jó esélye van Ollanta Humala volt katonatisztnek a hatalomra kerülésre. Humala választási programjában a neoliberais gazdaságpolitika és az Egyesült Államokkal kötött szabad kereskedelmi egyezmény ellen lépett fel, és a csaknem felerészben indián lakosú 27 milliós dél-amerikai országot a venezuelai és bolíviai politikai irányvonalra állíthatja.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu weboldaltól